

інтегруватися в соціальне середовище та досягати позитивних результатів у навчанні.

Труднощі в освітньому процесі можуть виникати на різних етапах засвоєння знань: від сприйняття нової інформації до її аналізу, запам'ятовування, впорядкування та практичного застосування. Також складнощі можуть стосуватися формулювання відповідей та активного використання отриманих знань у реальних ситуаціях.

Коваленко О. Д.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним із ключових викликів сьогодення є забезпечення рівного доступу осіб з особливими освітніми потребами до якісної освіти, соціалізації, адаптації до суспільного життя та самореалізації. В умовах реформування освіти в Україні, впровадження інклюзивної моделі навчання та гуманістичних підходів у вихованні значно зростає роль соціального педагога як фахівця, здатного забезпечити комплексний підхід до підтримки таких дітей та їхніх родин.

Сучасна соціально-педагогічна діяльність має бути спрямована не лише на компенсацію труднощів у розвитку або навчанні, але й на розкриття особистісного потенціалу дитини, розвиток життєвих компетенцій, інтеграцію у соціум, формування позитивної Я-концепції та зменшення стигматизації. З огляду на воєнні дії, соціальну нестабільність, зростання кількості дітей із травматичним досвідом, психоемоційними порушеннями або потребою в особливих освітніх умовах, соціально-педагогічна підтримка стає ще більш необхідною.

Обрана тема є надзвичайно актуальною, адже вона охоплює важливий суспільний запит на гуманізацію освітнього середовища, підвищення ефективності допомоги дітям з особливими освітніми потребами та розвиток професійної

компетентності фахівців соціальної сфери. Вивчення, систематизація й удосконалення форм, методів і технологій соціально-педагогічної роботи з такими дітьми є важливим напрямом як наукового дослідження, так і практичного застосування.

Діти з розладами аутистичного спектру (РАС) мають особливості у сприйнятті навколишнього світу та знижену здатність до саморефлексії. Аутизм проявляється у труднощах встановлення соціальних контактів, схильності до занурення у власний внутрішній світ, відстороненості від реальності. У таких дітей часто спостерігається порушення соціальної взаємодії та комунікації, виражене прагнення до ізоляції, повторювані ритуальні дії, специфічна або відсутня мовна активність, незграбні рухи, надмірна манірність, а також неадекватні реакції на зовнішні сенсорні подразники. Вони можуть боятися гучних звуків, мати підвищену тривожність і труднощі із зоровим контактом (Тарасун В., 2016).

Зважаючи на це, військові дії стають для таких дітей серйозним додатковим стресовим чинником. Сигнали повітряної тривоги, необхідність переміщення до шкільного укриття або інші подібні обставини можуть викликати сильну емоційну реакцію та призвести до психоемоційної нестабільності.

Надання повної та своєчасної корекційної допомоги дітям із розладами аутистичного спектру завжди було актуальним питанням медичного, психолого-педагогічного та соціального характеру. Проте в умовах воєнного стану ця проблема набула ще більшої складності. Основними чинниками стали недостатнє фінансування освітньої галузі та значний дефіцит кваліфікованих спеціалістів, які володіють необхідними знаннями та практичними навичками. Основна мета допомоги дітям з аутизмом полягає у сприянні їх соціальній адаптації, створенні нових підходів до навчання та розкритті їхнього соціального потенціалу, що дозволяє інтегруватися у суспільне життя.

Для таких дітей надзвичайно важливими є сталість умов, дотримання чіткого розпорядку дня та стабільність оточення. Порушення звичного середовища часто призводить до втрати

набутих навичок самоорганізації та труднощів з емоційним самоконтролем. Тривожні сигнали повітряної тривоги, часті переміщення в укриття разом із великою кількістю людей негативно впливають на психоемоційний стан і загальний розвиток дитини з аутизмом (Плахтій М., Куралова Я., 2017).

З метою зниження рівня тривожності та стабілізації емоційного стану фахівці психологічної служби закладу освіти, окрім традиційних методик, активно застосовують сучасні техніки, спрямовані на підвищення стресостійкості. До таких інструментів належать техніки заземлення, дихальні вправи, які ефективно допомагають у стані емоційного напруження. Головним завданням є створення відчуття безпеки, надання підтримки, залучення дитини до спілкування та зменшення рівня стресу в екстремальних умовах.

З огляду на надзвичайно складну ситуацію, в якій опинилася Україна через воєнні дії, питання підтримки дітей з розладами аутистичного спектру все частіше бере на себе громадянське суспільство: активісти, батьківські об'єднання, волонтери та громадські організації. Саме завдяки їхній наполегливій діяльності вже досягнуто вагомих результатів у сфері захисту прав осіб з аутизмом. Зокрема, було ухвалено рішення Міністерства охорони здоров'я про визнання аутизму у дорослих, держава почала виділяти фінансування на потреби людей з аутизмом, з'явилися спеціалізовані навчальні посібники, створено робочу групу з питань аутизму, проведено перші парламентські слухання та налагоджено міжнародну співпрацю й обмін досвідом у цій сфері (Олексюк В., Павелко О., 2022).

Батьки та активісти активно виступають за реформування систем освіти й охорони здоров'я, а також відкриті до співпраці з медіа, громадськими інституціями та всіма зацікавленими сторонами задля системного вирішення проблем, пов'язаних із аутизмом. Широке інформування населення, просвітницька діяльність та формування толерантного ставлення до людей з аутизмом сприятимуть глибшому розумінню сутності цього явища, покращенню соціального прийняття осіб з РАС та їх адаптації в суспільстві. В умовах воєнного часу така підтримка

набуває ще більшої значущості, допомагаючи людям з аутизмом долати стрес, втрату стабільності та інші складні виклики.

Кожен член суспільства має усвідомити, що аутизм – це не особиста проблема окремої родини, а суспільне питання, яке вимагає колективної відповідальності. Як зазначив Джим Сінклер, один із лідерів міжнародного руху за права людей з аутизмом та засновник правозахисної організації Autism Network International: «Трагедія не в тому, ким ми є, а в тому, що у вашому світі немає для нас місця» (Сінклер Дж., 1993).

Отже, наше суспільство не має морального права ігнорувати права людей із розладами аутистичного спектру на якісну освіту, всебічну підтримку та гідне життя. До того ж багато з них мають значний творчий потенціал, який заслуговує на визнання та розвиток – на благо всієї країни.

Реалізація якісного фахового супроводу освітнього процесу для дітей з аутизмом, як і для будь-якої іншої категорії дітей з особливими освітніми потребами, є неможливою без ґрунтування на чітко визначених, дієвих і конкретних заходах. Вони мають визначати стратегічні та тактичні напрями освітнього процесу, окреслювати ключові етапи розвитку дитини, а також розподіляти відповідальність між учасниками освітнього середовища за реалізацію певних функцій і видів діяльності (Святелик Ю., 2023).

Особливо важливим є етап початкової школи, оскільки саме в цей період закладаються основи соціалізації дитини, її навчальної мотивації, емоційно-вольової сфери, формуються ключові життєві навички. Для дітей з аутизмом цей етап часто є складним через специфіку їхнього сприймання, труднощі у комунікації, порушення в соціальній взаємодії, сенсорні особливості. Тому підтримка в цей період має бути не лише педагогічною, а й соціальною – з урахуванням індивідуальних потреб дитини, сім'ї та освітнього середовища.

Соціально-педагогічна робота з дітьми з РАС у початковій школі потребує використання міждисциплінарного підходу, залучення команди фахівців (психолога, логопеда, асистента вчителя, соціального педагога), а також налагодження співпраці між школою та родиною. Актуальним є розроблення методик індивідуального супроводу, соціального навчання, тренінгів

навичок взаємодії, емоційної регуляції та формування адаптивної поведінки.

Ключовим чинником при формуванні ефективних програм підтримки дітей з розладами аутистичного спектру виступає комплексний підхід, який повинен бути заснований на системній, послідовній і виваженій державній політиці. Світова практика переконливо демонструє, що саме комплексний підхід до формування політики щодо підтримки дітей з особливими освітніми потребами сприяє створенню умов для їхнього повноцінного розвитку, успішного навчання та інтеграції в освітнє середовище.

Такий підхід передбачає запровадження ефективних механізмів міжвідомчої та міжгалузевої взаємодії, регулярне оновлення навчальних програм, системне усунення прогалин у сфері навчання та надання послуг, а також ефективне використання наявних ресурсів. Спільне планування дій за участю освітян, батьків, фахівців супроводу та представників державних структур формує усвідомлення спільної відповідальності за результати. Це, у свою чергу, забезпечує злагодженість дій і ефективність підтримки дітей з аутизмом у межах інклюзивного освітнього простору.

Застосування комплексного підходу при формуванні соціально-педагогічної підтримки дітей із особливими освітніми потребами, зокрема тих, хто має розлади аутистичного спектру, створює основу для розробки ефективних механізмів координації дій. Такий підхід дозволяє об'єднати зусилля різних структур і досягти поставлених цілей шляхом міжвідомчої співпраці, особливо на рівні місцевих громад. Сутність міжгалузевої взаємодії полягає у спільному плануванні й реалізації рішень у таких напрямках (Островська К., 2021):

1. Розробка державних стратегій, нормативних документів, методичних інструкцій, стандартів та законодавчих актів, на основі яких створюються програми допомоги й підтримки дітей з аутизмом.

2. Гармонізація завдань, цілей та дій між органами державної влади та громадськими інституціями для досягнення єдиного підходу до супроводу дитини.

3. Інтеграція положень національної політики щодо підтримки осіб із порушеннями розвитку, зокрема з РАС, у щоденну діяльність усіх задіяних галузей через конкретні плани дій.

4. Рациональне й ефективне використання обмежених ресурсів (фінансових, людських, матеріальних) шляхом об'єднання адміністративних функцій та надання послуг дітям з аутизмом, а також через підготовку кадрів у відповідних сферах.

5. Впровадження системи координації, що дозволяє програмним розробникам, управлінцям, фахівцям та аналітикам співпрацювати задля реалізації цілей розвитку, навчання та соціальної інтеграції дітей з аутизмом.

Комплексна підтримка у сфері допомоги дітям з аутизмом передбачає не лише створення сприятливого нормативного середовища, а й формування стійкої системи міжгалузевої координації. Вона має функціонувати на загальнодержавному рівні завдяки діяльності спеціалізованих рад, інституцій та міждисциплінарних структур. Ефективна реалізація такої діяльності можлива через створення інноваційних організаційно-методичних моделей психолого-педагогічного супроводу, які охоплюють усі рівні освіти – від раннього втручання до професійної підготовки. Не менш важливо забезпечити участь дітей з аутизмом у навчальному процесі на засадах інтеграції та інклюзії, що сприятиме їхній повноцінній соціалізації та самореалізації.

Таким чином, соціально-педагогічна робота з дітьми з розладами аутистичного спектру в початковій школі є надзвичайно важливим напрямом у системі інклюзивної освіти. Вона передбачає створення безпечного, підтримувального середовища, в якому дитина має змогу не лише навчатись, а й соціалізуватись, формувати життєві навички та розкривати свій потенціал. У контексті сучасних викликів, зокрема війни, соціальної нестабільності та зростання кількості дітей із психоемоційними порушеннями, роль соціального педагога суттєво зростає. Комплексний міждисциплінарний підхід, системна міжвідомча взаємодія, чітке планування та підтримка на рівні державної політики є запорукою ефективної інтеграції дітей з аутизмом в освітній процес і суспільне життя.

Забезпечення гідного, індивідуалізованого супроводу таких дітей є не лише педагогічним завданням, а й моральним обов'язком демократичного суспільства.

Коленченко Н. В.

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Булінг, як гостра проблема сучасного суспільства, набуває особливої актуальності в освітньому середовищі, де формуються особистість та соціальні навички молодого покоління. Цькування, глузування і систематичне приниження серед учнів не лише підривають психологічний комфорт та емоційний стан жертв, але й створюють атмосферу страху та небезпеки, що негативно впливає на навчальний процес та загальний розвиток дітей. Усвідомлюючи деструктивні наслідки булінгу для окремих особистостей та шкільної спільноти в цілому, питання ефективної протидії цьому явищу набуває першочергового значення та потребує комплексного підходу, що об'єднує зусилля педагогів, батьків, психологів та самих учнів.

Булінг – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню), 2019).

Типовими ознаками булінгу є: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі; наслідки у вигляді психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.